

Білоусова Ніна Олексіївна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ КУЛЬТУРИ ПЕРЕДАЧІ ЗНАНЬ

***Анотація.** Тези містять огляд проблемних питань формування в Україні культури передачі знань. Зокрема, наголошується на необхідності формування портфоліо наукових розробок, створених у закладах вищої освіти, для пропонування їх промисловості; забезпечення локального регулювання відносин інтелектуальної власності всередині університетів, в тому числі зі здобувачами; запровадження системи заходів стимулювання і винагород винахідницької і творчої діяльності в університетах.*

***Ключові слова:** передача знань, інтелектуальна власність, заклад вищої освіти, політика у сфері інтелектуальної власності.*

Розвиток в Україні культури передачі знань залишається актуальним багатоаспектним питанням, в якому одну із провідних ролей покликані відігравати вітчизняні заклади вищої освіти (далі - ЗВО). Використовуючи поняття «культура» по відношенню до явища передачі знань, ми підкреслюємо той факт, що передача знань є частиною сучасного соціального буття та має формуватися завдяки цілеспрямованим зусиллям політичного, економічного та правового характеру. Трансфер технологій є однією з форм передачі знань, останнє є більш широким поняттям, оскільки включає передачу результатів в сфері суспільних та гуманітарних наук та розповсюдження знань [1, с. 3].

Реформування українського патентного законодавства та законодавства щодо торговельних марок та промислових зразків, яке відбулося у 2020 році, створило необхідне законодавче підґрунтя для вирішення цілого ряду проблем, проте залишається значна кількість питань, вирішення яких має бути здійснено на локальному рівні самими учасниками відносин. Надання

учасникам відносин свободи самим встановлювати правила взаємодії, що характерно для диспозитивного регулювання, дозволяє максимально врахувати інтереси сторін та конкретні фактори: специфіку галузі, форми комерціалізації об'єкта, стратегічні плани і характер відносин сторін і т.д., однак з іншого боку покладає відповідальність на учасників відносин здійснити таке регулювання.

Слід наголосити на необхідності чітких і прозорих «правил гри», що створило б сприятливе правове поле для активної участі вітчизняних ЗВО в інноваційній діяльності, зокрема, пов'язаної із трансфером технологій. Так, необхідним кроком на цьому шляху є упорядкування відносин всередині ЗВО у сфері інтелектуальної власності, що передбачає системний підхід. З цією метою ЗВО мають бути прийнята політика з питань інтелектуальної власності (локальний нормативний акт), типові форми договірної документації, які мають бути розміщені на сайті ЗВО для легкого і вільного доступу до них зацікавлених осіб, як можна побачити, наприклад, на сайті Бостонського університету [2].

На необхідності розробки типової інституційної політики у галузі інтелектуальної власності та зразкових договорів для національних вишів та наукових установ неодноразово наголошують у своїх публікаціях вітчизняні науковці[3]. У якості стратегічних цілей це закріплено у Проєкті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні, який було розроблено за участю Національного офісу інтелектуальної власності, експертів ВОІВ, а також представників національної наукової спільноти та практичних фахівців (п.3.1) [4]

Вважаємо, що потребують локального визначення з урахуванням особливостей конкретного ЗВО такі питання, як критерії віднесення розробки до «службового об'єкта» і питання розподілу майнових прав на такі об'єкти та виплати винагороди творцю, адже норма закону встановлює абстрактне правило, яке необхідно спроектувати на відносини в рамках конкретного ЗВО: які конкретно результати робіт науково-педагогічного працівника мають статус службового об'єкта; які правові наслідки виникають для наукового

педагогічного працівника та ЗВО; які наступні дії сторін; як визначається розмір і порядок виплати винагороди; які показники при цьому враховуються і хто їх оцінює тощо. На локальному рівні необхідно врегулювати питання здійснення спільних прав інтелектуальної власності, стимулювання авторів та осіб, які здійснюють комерціалізацію інтелектуальної власності [5]; режим конфіденційності чи відкритості результатів досліджень; відносини щодо службових об'єктів та об'єктів, які створюються особами, що навчаються у ЗВО; розподіл прав на результати договірних досліджень тощо.

За зразок такого локального нормативного регулювання доцільно взяти Типову політику BOIB з інтелектуальної власності для університетів та дослідницьких організацій (WIPO Intellectual Property Policy Template for Universities and Research Institutions) 2019 року. Крім цього, необхідно враховувати такі напрацювання BOIB, як Керівництво із налаштування Типової політики з інтелектуальної власності (Guidelines for Customization of the IP Policy Template), Контрольний список для розробників Політики у галузі інтелектуальної власності «Механізм запуску процесу підготовки політики» (IP Policy Writers' Checklist A Mechanism for Kick-starting the Policy Drafting Process), Карта академічних інтелектуальних активів (Academic Intellectual Assets Map) [6], а також враховувати досвід світових дослідницьких університетів, політики яких є доступними на сайті BOIB.

Упорядкування відносин у сфері інтелектуальної власності всередині ЗВО передбачає наявність належного управління цими активами, а для цього, зокрема, має бути забезпечений облік технологій та інших комерційно привабливих об'єктів для формування портфоліо технологій ЗВО для пропонування їх промисловості, як наприклад, можна побачити на сайті Масачусетського технологічного інституту, на якому виставлені згруповані технології, розроблені в ході університетських досліджень, - щодо кожної можна побачити такі параметри: на вирішення якої проблеми спрямована технологія; сутність технології; переваги; зв'язок з іншими технологіями [7]. Таке представлення інформації про створені в ЗВО комерційно привабливі об'єкти безперечно сприяє знаходженню зацікавлених покупців. З цього

приводу слід згадати біблійну мудрість «Багато хліба буває і на ниві бідних, однак гине від невіпорядкованості» (Притчі 13:23).

Прозорість правил також забезпечується наявністю типових форм договірної документації (основних моделей договорів стосовно прав інтелектуальної власності, договорів про нерозголошення, актів розкриття сутності об'єкта, описів тощо). На наш погляд, доцільно об'єднати зусилля національних дослідницьких університетів, наукових установ, з метою розробки Типової політики, адаптованої під вітчизняне законодавство, а також модельних договорів, які опосередковували б різні варіанти відносин, що можуть виникати у зв'язку із виконанням науково-дослідних робіт, робіт по створенню об'єкта права інтелектуальної власності та його комерціалізації. Такі фахово підготовлені модельні договори стали би суттєвою допомогою для ЗВО, наукових установ, окремих науковців та бізнес-партнерів в ході проведення договірних перемовин, погодження необхідних умов та створювало сприятливе середовище для формування в Україні відносин з передачі знань.

Однією із форм передачі знань також є впровадження наукової діяльності у навчальний процес. У зв'язку із чим, актуальним стає питання правового регулювання відносини щодо створення об'єктів права інтелектуальної власності особами, які навчаються у ЗВО (далі - здобувачі). Прикладом такого регулювання можуть бути локальні документи Оксфордського університету (Statute XVI: Property, Contracts, and Trusts, Part B)[8], Стенфордського університету (Research Policy Handbook)[9], усім персоналом якого та здобувачами, які беруть участь у дослідницьких проектах, обов'язково підписується типовий договір (Patent and Copyright Agreement for Personnel at Stanford)[10].

Залишається актуальним питання створення у складі ЗВО підрозділів з питань комерціалізації інтелектуальної власності, про що говорилося ще у наказі Міністерства освіти і науки України від 01.11.2005 № 631 «Про створення підрозділів з питань інтелектуальної власності». Вказаним наказом було затверджене Примірне положення про такий підрозділ, де за ним

пропонувалося закріпити статус наукового підрозділу і надати коло широких повноважень. Проте, більшість ЗВО на сьогоднішній день позбавлені такого фахового супроводу.

Підсумовуючи викладене, з метою створення необхідних умов для формування в Україні культури передачі знань, в тому числі у формі трансферу технологій, за участю ЗВО вважаємо за необхідне:

1) закріплення прозорих «правил гри» ЗВО, науково-педагогічних працівників та здобувачів на локальному рівні: наявність у ЗВО прийнятої політики з питань інтелектуальної власності, розроблених типових форм договірної документації, чіткого алгоритму дій для учасників відносин, - і все це має бути зрозуміло і доступно викладено на сайті ЗВО;

2) здійснення обліку технологій та інших комерційно привабливих об'єктів, створених в ЗВО, з метою формування портфолію та його розміщення на сайті ЗВО як комерційної пропозиції промисловості;

3) наявність у ЗВО реальних працюючих підрозділів з питань інтелектуальної власності, які укомплектовані фахівцями, що можуть здійснювати консультування з питань правової охорони інтелектуальної власності, здійснювати патентно-кон'юнктурні дослідження, складати заявки та отримання прав, оцінку комерційної цінності розробок, практично здійснювати комерціалізацію інтелектуальної власності;

4) система заходів стимулювання і винагород винахідницької і творчої діяльності науково-педагогічних працівників та здобувачів ЗВО, передбачені у колективних договорах, політиці, окремих договорах.

Список джерел:

1. Рекомендації «Вдосконалення нормативно-правового та інституційного регулювання трансферу знань з наукових установ та вищих навчальних закладів до промислового сектору та розробка ключових заходів із трансферу знань для впровадження в Україні економіки, заснованої на знаннях». URL: https://ipr.nas.gov.ua/?page_id=348. - Назва з екрана.
2. URL: <http://www.bu.edu/researchsupport/project-lifecycle/bring-to-market/#forms-and-policies-tab>. - Назва з екрана.

3. Орлюк О.П. Розробка політики у сфері інтелектуальної власності для університетів та наукових установ. *Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності* : матеріали наук.-практ. конф. 26 квіт. 2019 р., м. Київ : КПП ім.. Ігоря Сікорського. Вид-во «Політехніка». 2019. С. 10-14. Капіца Ю.М. Підходи до розподілу прав інтелектуальної власності у договорах з проведення досліджень та розробок між університетами, науковими установами та підприємствами в державах-членах ЄС та України. *Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності* : матеріали наук.-практ. конф. 26 квіт. 2019 р., м. Київ : КПП ім.. Ігоря Сікорського. Вид-во «Політехніка». 2019. С.17.
4. Проєкт Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні. URL: <http://strategyip.info/> - Назва з екрана.
5. Білоусова Н.О. До питання регулювання стимулювання науково-педагогічних працівників у сфері інтелектуальної власності. Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 25) (17.09.2020). Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. С. 63-66.
6. IP Toolkit for Universities and PRIs: IP Policies. URL: https://www.wipo.int/about-ip/en/universities_research/ip_policies/ - Назва з екрана.
7. URL: <https://tlo.mit.edu/explore-mit-technologies/view-technologies>
8. Statute XVI: Property, Contracts, and Trusts, Part B. URL: http://www.admin.ox.ac.uk/statutes/790-121.shtml#_Toc28143157. - Назва з екрана.
9. Research Policy Handbook. URL: <https://doresearch.stanford.edu/policies/research-policy-handbook>. - Назва з екрана.
10. Sample Patent and Copyright Agreement for Personnel at Stanford. URL: https://doresearch.stanford.edu/sites/default/files/documents/su18-patent_agreement_4_2018.pdf. - Назва з екрана.